

รายการสัญญาซื้อขาย เงินตราต่างประเทศล่วงหน้า...มีที่ปรึกษาเสียที

กลับมาอีกแล้วครับกับเรื่องนำรั้งจากคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการบัญชี หลังจากที่เราได้ข่าวดูไประยะหนึ่งจนมีผู้เรียกร้องให้คณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการบัญชีออกมาเสนอต่อสภาระนำรั้งทางบัญชีใหม่ๆ คิดไปคิดมาก็วกกลับมาเรื่องการบันทึกรายการสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (Currency Forward Contract) ดูน่าสนใจสุดสลับเนื่องจากในช่วงที่ผ่านมา กิจกรรมที่มีธุรกรรมทางการเงินที่เป็นเงินตราต่างประเทศ ต้องเผชิญกับความผันผวนจากอัตราแลกเปลี่ยนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ หลายกิจการจึงหันไปสู่การป้องกันความเสี่ยงจากความผันผวนจากอัตราแลกเปลี่ยนโดยการเข้าไปทำสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า ซึ่งในขณะนี้ไม่ว่าจะเป็นมาตรฐานรายงานทางการเงินชุดใหญ่หรือชุดเล็กก็ยังไม่ได้มีการให้หลักการในเรื่องนี้ไว้อย่างเป็นที่ปรึกษา

ผลที่ตามมาจากการที่ไม่มีมาตรฐานรายงานทางการเงินรองรับธุรกรรมเครื่องมือป้องกันความเสี่ยง ทำให้หลายกิจการที่มีการทำรายการสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศขายล่วงหน้ามีวิธีปฏิบัติทางบัญชีแตกต่างกันไป บางกิจการก็ไม่มีบันทึกการดังกล่าวอย่างเป็นทางการเป็นทางแต่อย่างใด เอาแค่เปิดเผยรายละเอียดเกี่ยวกับการป้องกันความเสี่ยงและการเปลี่ยนแปลงในมูลค่ายุติธรรมของเครื่องมือป้องกันความเสี่ยงไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน (ซึ่งเป็นวิธีปฏิบัติบนกองบาล (off balance sheet) โดยคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการบัญชี ไม่ขอสนับสนุนวิธีดังกล่าว) ขณะที่บางกิจการก็ได้มีการนำเอาแนวทางปฏิบัติทางบัญชีที่อยู่แนบท้ายคำสั่งกรมสรรพากรที่ ป. 68/2541 เรื่องข้อผูกพันตามสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า มาถือปฏิบัติอย่างออกนอกหน้า โดยถือว่าเมื่อไม่มีมาตรฐานฯ ว่าด้วยเรื่องนี้อย่างน้อยก็หาแนวปฏิบัติของสรรพากรมาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจพลางๆ ไปก่อน (แนวทางนี้มีเรื่องที่ต้องเตือนกันว่า กรมสรรพากรท่านว่าต้องปฏิบัติตามสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าทุกสัญญา ทำไม่ครบผิดระเบียบด้วย!!!) แต่บางกิจการก็มีการนำวิธีปฏิบัติทางบัญชีสำหรับเครื่องมือป้องกันความเสี่ยงที่ระบุไว้ใน IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement มาใช้อย่างเป็นทางการ แต่เป็น IAS 39 version ไหนก็ยากต่อการระบุ เอาเป็นว่ามีที่ยึดเหนี่ยวทางใจที่ดูจะหุ้ขึ้นมาอีกหนึ่งระดับก็แล้วกัน (ทำไม กิจการในประเทศไทยเหงามากต้องหาที่ยึดเหนี่ยวตลอด น่าสงสัย???) แถมทำให้เครื่องมือป้องกันความเสี่ยงที่มีที่ปรึกษาทางการเงินเสียทีหลังจากต้องไปหลบอยู่ในหมายเหตุประกอบงบการเงินรูปของการเปิดเผยมูลค่ายุติธรรมมาเสียนาน

ผู้เขียนคาดเดาว่าการที่กิจการนำวิธีปฏิบัติทางบัญชีสำหรับเครื่องมือป้องกันความเสี่ยงที่ระบุไว้ใน IAS 39 มาใช้แบบขอไม่รอใคร น่าจะมีสาเหตุมาจากประการหลักๆ ก็คือนักบัญชีและผู้สอบบัญชีของกิจการคงจะได้ยินแว่วๆ มาว่าสภาวิชาชีพบัญชีฯ โดยคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการบัญชี เคยมีดำริที่จะจัดทำแนวปฏิบัติทางบัญชีใน

เรื่องนี้ออกมาให้ถือปฏิบัติพลางๆ ไปก่อน ก่อนที่จะมีการประกาศใช้มาตรฐานการรายงานทางการเงินว่าด้วยเครื่องมือทางการเงินอย่างเต็มรูปแบบในปี 2562 (IFRS 9: Financial Instruments, IFRS 7: Financial Instruments: Disclosures, IAS 32: Financial Instruments: Presentation และการตีความมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง) ก็เลยคิดว่าอย่ารอช้าเลย รับเอาข้อกำหนดทางบัญชีว่าด้วยเครื่องมือป้องกันความเสี่ยงที่ระบุไว้ใน IAS 39 มาใช้ก่อนที่สภาฯ จะออกมาเป็นแนวปฏิบัติในเรื่องนี้ก่อน ก็น่าจะดูเป็นเด็กดีในสายตาของผู้ใหญ่ เรียกว่าไม่ต้องให้ผู้ใหญ่ท่านเตือน สิ่งไหนเหมาะสม ทำได้ก็ทำว่าอย่างนั้นเถอะ อีกสาเหตุหนึ่งที่ผู้เขียนสันนิษฐานไว้ก็คือน่าจะเกิดจากกิจการมีบริษัทแม่ในต่างประเทศที่มีการนำเอา IAS 39 มาถือปฏิบัติเป็นนโยบายบัญชีของกลุ่มกิจการ ครั้นมีฐานะเป็นบริษัทลูกในประเทศไทยแล้วจะไม่ทำตามก็ดูจะเป็นการแล้งน้ำใจที่จะไม่ยอมทำอะไรให้เข้ากับกิจการอื่นๆ ที่มีฐานะเป็นบริษัทลูกไม่ต่างจากบริษัทของเราในประเทศไทย ดังนั้นจึงสมใจที่จะนำ IAS 39 มาใช้แบบขอไม่รอใคร ทั้งนี้ ก็ช่วยให้บริษัทแม่ในต่างประเทศสะดวกต่อการจัดทำงบการเงินรวมอีกต่างหาก หรือนำมาปฏิบัติเพราะกิจการรายงานในแบบเปิดเผยข้อมูลเพิ่มเติมต่อตลาดหลักทรัพย์ (แบบรายงาน 56-1) จึงต้องปฏิบัติให้สัมพันธ์กัน

หลังจากที่สันนิษฐานมาพอสมควร ย้อนกลับมาดูใจความสำคัญของ IAS 39 ก็คือการกำหนดหลักการบัญชีเพื่อการสะท้อนการป้องกันความเสี่ยง (Hedge Accounting) ไว้ในตัวมาตรฐานฯ อันเป็นส่วนขยายของเกณฑ์คงค้างออกไปอีกหนึ่งก้าว เพื่อให้เกิดการสะท้อนการเปลี่ยนแปลงในมูลค่ายุติธรรมของเครื่องมือป้องกันความเสี่ยงกับการเปลี่ยนแปลงในมูลค่ายุติธรรมของรายการที่นำไปป้องกันความเสี่ยงในรอบบัญชีเดียวกัน หากพลิกเข้าไปอ่าน IAS 39 จะ version ไหนก็ตามในเชิงลึกจะพบว่า การจะนำ Hedge Accounting มาใช้นั้นก็ต้องเข้าสู่พิธีการหลายขั้นตอนไม่ต่างกับพิธีวิวาห์ กล่าวคือก็จะต้องมีการจัดทำเอกสารอย่างเป็นทางการ แสดงรายละเอียดละเอียดเยอะเยอะไปหมดเกี่ยวกับเครื่องมือป้องกันความเสี่ยง รายการที่นำไปป้องกันความเสี่ยง กลยุทธ์ในการป้องกันความเสี่ยง ตลอดจนการพิสูจน์ความมีประสิทธิภาพของการป้องกันความเสี่ยง เรียกว่าอ่านไปถอดใจไปเพราะก็ไม่เคยเห็นเจ้าเอกสารเช่นว่าว่ามีหน้าตาที่พอจะเป็นตัวอย่างให้พวกเราเชยชมกันแม้แต่ครั้งหนึ่งในชีวิต

นอกจากนี้จะต้องเข้าใจอีกด้วยว่าการป้องกันความเสี่ยงภายใต้ IAS 39 มีการแบ่งออกเป็นกี่ชนิด เนื่องจากแต่ละชนิดก็จะมีวิธีการรับรู้รายการกำไรหรือขาดทุนที่ยังไม่เกิดขึ้นจริงจากเครื่องมือป้องกันความเสี่ยงไปต่างสถานที่กัน ตัวอย่างเช่น หากเป็นการป้องกันความเสี่ยงชนิดมูลค่ายุติธรรม (Fair Value Hedge) ก็จะต้องรับรู้รายการกำไรหรือขาดทุนที่ยังไม่เกิดขึ้นจริงจากเครื่องมือป้องกันความเสี่ยงทั้งส่วนที่มีประสิทธิภาพและไม่มีประสิทธิภาพไปยังกำไรหรือขาดทุน แต่ถ้าเป็นการป้องกันความเสี่ยงชนิดกระแสเงินสด (Cash Flow Hedge) ก็จะต้องรับรู้รายการกำไรหรือขาดทุนที่ยังไม่เกิดขึ้นจริงจากเครื่องมือป้องกันความเสี่ยงเฉพาะส่วนที่มีประสิทธิภาพไปยังรายการกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น (OCI) สำหรับส่วนที่ไม่มีประสิทธิภาพ ก็ให้รับรู้ไปยังกำไรหรือขาดทุน

เป็นต้น เรียกว่าฟังก์ชันแล้ววุ่นวายใจอย่างไรอยู่ แต่เอาเถอะชีวิตของนักบัญชี เกิดมาครั้งหนึ่ง ก็ขอให้ได้สัมผัสกับอะไรที่ฟังก์ชันแปลกๆ บ้างก็เท่ากับ เป็นการเพิ่มรสชาติให้ชีวิต เพราะชีวิตคือชีวิต อยู่กับสิ่งที่มี ไม่ใช่สิ่งที่ฝัน แต่ทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด ฮาฮาฮาฮาฮา

ที่นี้ก็ได้เวลาย้อนกลับมายังรายการสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าที่ย่อยถึงไว้ในตอนต้น พวกเราคงทราบดีว่าอัตราแลกเปลี่ยนล่วงหน้าจริงๆ แล้วก็คือผลรวมของอัตราแลกเปลี่ยนทันที (spot rate) กับ Premium ซึ่งเจ้า Premium ตัวนี้จริงๆ แล้วเกิดขึ้นเพราะความแตกต่างของอัตราดอกเบี้ยในสองสกุลเงินคือสกุลเงินไทยบาทกับสกุลเงินตราต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง โดยค่า premium นี้อาจเป็นบวก เป็นลบ หรือเป็นศูนย์ ก็ขึ้นอยู่กับอัตราดอกเบี้ยในสภาพแวดล้อมสกุลเงินไทยบาทกับสกุลเงินตราต่างประเทศอะไรจะสูงกว่ากัน เรียกว่าผู้เขียนเคยเหมือนจะรู้เรื่องจริง แต่จริงๆ แล้วก็ยังมีความรู้ในเรื่องนี้ไม่มากนัก เอาเป็นว่านักบัญชีและผู้สอบบัญชีไปหาอ่านเองในรายละเอียดลึกๆ พูดคุยกับธนาคารที่ธุรกรรมให้เข้าใจเรื่องนี้ก็แล้วกัน เพราะถ้าให้เขียนเรื่องนี้มากขึ้นอาจทำให้รู้หมดว่าจริงๆ แล้วผู้เขียนก็ไม่รู้ไปมากกว่า พวกท่าน

หลังจากที่พอรู้องค์ประกอบคร่าวๆ ของอัตราแลกเปลี่ยนล่วงหน้าแล้ว ที่นี้ก็มาทำความเข้าใจเพิ่มเติมว่าเมื่อมีการนำ Hedge Accounting มาใช้ และหากการป้องกันความเสี่ยงนั้นเป็นชนิดมูลค่ายุติธรรม ตัวอย่างเช่น กิจการที่มีการนำเข้าหรือส่งสินค้าไปยังต่างประเทศ และ ณ วันเดียวกันนั้นก็ได้นำทำรายการซื้อขายสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศขายล่วงหน้ากับธนาคารเพื่อปกป้องความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยน ย่อมหมายถึงว่าทุกสิ้นรอบบัญชี กิจการจะต้องจัดให้มีการสะท้อนการเปลี่ยนแปลงในมูลค่ายุติธรรมของเครื่องมือป้องกันความเสี่ยง (ซึ่งในที่นี้ก็คือสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าที่กิจการได้ทำไว้) ในรอบบัญชีเดียวกับที่มีการสะท้อนการเปลี่ยนแปลงในมูลค่ายุติธรรมของรายการที่นำไปป้องกันความเสี่ยง (ซึ่งในที่นี้ส่วนใหญ่ก็คือบัญชีลูกหนี้การค้า บัญชีเจ้าหนี้การค้า บัญชีเงินกู้ยืมที่เป็นสกุลเงินต่างประเทศที่กิจการได้มีการแปลงด้วยอัตราปิด ณ วันสิ้นรอบบัญชี) ทั้งนี้ ก็เพื่อให้รายการกำไรหรือขาดทุนที่ยังไม่เกิดขึ้นจริงจากรายการที่นำไปป้องกันความเสี่ยงได้รับการหักกลบกับรายการขาดทุนหรือกำไรที่ยังไม่เกิดขึ้นจริงจากเครื่องมือป้องกันความเสี่ยงในรอบบัญชีเดียวกันนั่นเอง ส่วนจะหักกลบได้มากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับกลยุทธ์ของการป้องกันความเสี่ยงของแต่ละกิจการเป็นสำคัญ ซึ่งนักบัญชีจะเข้าใจยิ่งขึ้นก็ต่อเมื่อเข้าไปทำการศึกษาดูอย่างประกอบความเข้าใจที่ทางสภาฯ โดยคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานฯ ได้มีการจัดทำขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการบันทึกรายการในช่วงที่มาตรฐานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องนี้ยังไม่ประกาศใช้ (IFRS9: Financial instruments)

แต่ถ้ามีการนำ Hedge Accounting มาใช้ และหากการป้องกันความเสี่ยงนั้นกลับเป็นชนิดกระแสเงินสด ตัวอย่างเช่น กิจการพยากรณ์ว่าอีก 2 เดือนข้างหน้าจะนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ แต่ก็ไม่รอจนกระทั่งสินค้านำเข้ามาจากต่างประเทศแล้วค่อยเข้าทำรายการสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้ากับธนาคารเพื่อปกป้องความเสี่ยงจาก

อัตราแลกเปลี่ยน ก็รีบทำซะตั้งแต่ความเสี่ยงยังไม่มาเยือนแต่เกรงว่าจะมาเยือน เรียกว่าซื้อประกันตัวเอง (พูดให้ไพเราะว่า รอบคอบก็ได้ เอาที่สบายใจ) อีกทั้งมีความเป็นไปได้สูงที่รายการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศนั้นจะเกิดขึ้นแน่ๆ ถ้าเป็นแบบนี้จริงย่อมหมายถึงว่าทุกสิ้นรอบบัญชีก่อนที่การนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศจะเกิดขึ้น กิจการจะต้องจัดให้มีการสะท้อนการเปลี่ยนแปลงในมูลค่ายุติธรรมของเครื่องมือป้องกันความเสี่ยง (ซึ่งในที่นี้ก็คือสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าที่กิจการได้ทำไว้) ไปก่อน โดยไม่มีการรับรู้การเปลี่ยนแปลงในมูลค่ายุติธรรมของรายการที่นำไปป้องกันความเสี่ยงแต่อย่างใด โดยกำไรหรือขาดทุนที่ยังไม่เกิดขึ้นเฉพาะส่วนที่มีประสิทธิภาพ (การเปลี่ยนแปลงในอัตราแลกเปลี่ยนทันทีที่แฝงอยู่ในการเปลี่ยนแปลงของอัตราล่วงหน้า) จะต้องรับรู้ไปยังรายการ OCI สำหรับส่วนที่ไม่มีประสิทธิภาพ (การเปลี่ยนแปลงใน premium ที่แฝงอยู่ในการเปลี่ยนแปลงของอัตราล่วงหน้า) ก็ให้รับรู้ไปยังรายการกำไรหรือขาดทุน หากยังงงๆ อยู่แต่ยอคอยดูตัวอย่างประกอบความเข้าใจ แล้วจะร้องอ้อจนอาจเอือมที่สุดในที่สุดได้

เรื่องอื่นที่อยากฝากเพิ่มเติมเกี่ยวกับสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าที่กิจการทำคือ การรายงานเพื่อการบริหารที่จะต้องมาจัดการให้ถูกต้อง การคำนวณมูลค่ายุติธรรมซึ่งเมื่อถึงวันที่มาตรฐานการรายงานทางการเงินเรื่องเครื่องมือทางการเงินนำมาปฏิบัติกัน ธนาคารจะเป็นพันธมิตรให้เราทำงานได้สะดวกราบรื่นหรือไม่ รวมถึงการทำระบบงานรองรับการปฏิบัติงาน และโปรแกรมเมอร์จะหาตัวยากกว่าสาวใหญ่โสดหาคนสานต่อน้ำวันสงกรานต์ได้หรือไม่ มีปัญหาที่ต้องเตรียมการอีกมากมาย

สำหรับบทความฉบับนี้เอาแค่อะไรที่พอหอมปากหอมคอดีใหม่ครับ เพราะผู้เขียนก็เริ่มหมดภูมิและความมั่นใจ (เรียกร้องความสนใจไม่มีดี) ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร. ปัญญา สัมฤทธิ์ประดิษฐ์ ที่ช่วยชุบชีวิตให้บทความนี้มีสีสันและเนื้อหาสาระยิ่งขึ้น มา ณ ที่นี้ด้วยครับ โอกาสหน้าผู้เขียนและคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานฯ จะกลับมาใหม่ด้วยเนื้อหาสาระครบครันเช่นเคย ครับ

โดย... *รศ.ดร.วรสักดิ์ กุณยานนท์*
ประธานคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการบัญชี

